

GEOGRAFICKÉ ASPEKTY KVALITY ŽIVOTA

Kvalita života – indikátory kvality života

Indikátory kvality života

- (Hanušín et al. 2000) - indikátor (ukazovateľ) predstavuje údaj alebo hodnotu rôzneho charakteru, ktorá vyjadruje okamžitý stav alebo úroveň zmeny sledovaného javu
- výhoda (potreba) použitia:
  - KŽ sama o sebe nie je merateľná „priamo“
  - indikátory umožňujú „veľký obraz“ prostredníctvom pohľadu na jeho malú, ale dôležitú a určitým spôsobom typickú či reprezentatívnu časť (Huba et al. 2000).

Indikátory kvality života

- **problematika indikátorov kvality života sa v mnohých ohľadoch prelína s problematikou oblastí kvality života**
- **indikátory sú základným prostriedkom ich ohodnotenia**
- **výber oblastí výskumu zasa naznačuje, aké indikátory v ňom budú použité**

Hierarchia identifikácie indikátorov kvality života (Andráško 2005)

Indikátory kvality života – teoreticko-metodologické poznámky

- Pacione (2003) - súbor vybraných indikátorov musí byť dostatočne široký na to, aby zahŕňal všetky najvýznamnejšie oblasti ľudského života
- vo vzťahu k mierke výskumu, Hancock (2000) navrhuje voliť indikátory KŽ s ohľadom na možnosť porovnania výsledkov výskumu na viacerých úrovniach (lokálnej, regionálnej, národnej)

Indikátory kvality života – teoreticko-metodologické poznámky

- **Wish (1986) - výber ukazovateľov použitých pre výskum KŽ je veľmi často ovplyvnený viac dostupnosťou relevantných údajov ako teóriou a logikou**
- **Myers (1987) dokonca označuje problémy s obmedzenou dostupnosťou vhodných údajov za „pliagu“ všetkých štúdií indikátorov**

Indikátory kvality života – teoreticko-metodologické poznámky

- **Massam (2002) - výber indikátorov KŽ by mal brať do úvahy:**
- **nakoľko sa zvolené indikátory zhodujú s indikátormi použitými v iných prácach. Zhoda indikátorov umožňuje porovnanie výsledkov. Toto sa týka aj analýzy časových súborov (time – series analysis) aj prierezových analýz (cross-sectional analysis)**
- **je možnosť merať indikátory pomocou spoľahlivých a dôveryhodných údajov? (otázka dostupnosti a spoľahlivosti údajov)**

- **vyjadrujú zvolené indikátory jasne a jednoznačne špecifické oblasti KŽ a je ich výber možné považovať za relevantný? Na základe koho názoru sa určuje relevantnosť vybraných oblastí kvality života (občania, byrokrati, experti....)?**
- **meria každý indikátor samostatnú oblasť KŽ a sú tieto oblasti navzájom nezávislé, alebo navzájom korelujú, t.j. sú určitým spôsobom navzájom prepojené?**
- **predstavuje indikátor samostatný, nezávislý ukazovateľ, alebo je kompozitom zloženým z dvoch alebo viacerých atribútov a príp. kto určuje tieto atribúty a ich relatívny význam?**

Indikátory kvality života – teoreticko-metodologické poznámky

- **Türksever a Atalik (2001) - dôvody, prečo nemôže byť kvalita života meraná prostredníctvom určitých štandardných, stabilných ukazovateľov**
- **dospeli k záveru, že rozhodujúci úlohu v tomto prípade zohráva potreba prispôsobenia použitých indikátorov špecifickému kultúrnemu kontextu, t.j. lokálnym odlišnostiam**
- **ale podstatné sú aj ďalšie faktory, napr. mierka**

Sociálne indikátory

- z terminologického hľadiska sa v literatúre mimoriadne často stretávame s interpretáciou pojmu indikátory KŽ ako tzv. sociálne indikátory
- vznik a rozvoj používania SI – dva názory:
  - vznik a rozvoj používania sociálnych indikátorov bol podnietený zvýšeným záujmom o výskum KŽ v 60. rokoch 20. storočia - záujem o výskum KŽ má dlhú tradíciu a bol nepriamo realizovaný už pred vznikom SI, pričom tieto sa objavili v dôsledku jeho zvýšenia v období druhej polovice 20. storočia

Sociálne indikátory

- zvýšenie záujmu o kvalitu života nastalo práve v dôsledku vzniku sociálnych indikátorov - základný impulz, ktorý otvoril nové možnosti výskumu kvality ľudského života, a týmto vlastne stimuloval „boom“ záujmu o túto problematiku
- Ferris (1988) - centrálnou otázkou využitia sociálnych indikátorov bolo hľadanie toho, či sú obyvatelia bohatší, šťastnejší, spokojnejší atd. ako boli predtým. Tento tzv. výskum sociálnej zmeny a otázka celkového blahobytu človeka čoskoro sústredili pozornosť výskumníkov na otázku kvality života.

Sociálne indikátory

- paradoxne oba názory môžeme považovať za správne
- záujem o KŽ v zmysle „dobrého života“ sa objavuje už v antike (napr. Platónov záujem o to, čo robí život dobrým)
- objavenie sa SI znamenalo vznik „odborného“ pohľadu na KŽ, v zmysle možností vytvárania vlastnej terminológie, teórie, metodológie, uplatňovania interdisciplinárneho prístupu zameraného konkrétne na túto problematiku atď.
- v súčasnosti najznámejší odborný magazín, zameriavajúci sa na problematiku výskumu KŽ - Social Indicators Research (1974)

Sociálne indikátory

- pojem SI vznikol a bol prvýkrát použitý v 60. rokoch 20. st. v rámci výskumu, ktorý podnikla Americká akadémia umení a vied (AAAS) pre NASA, s cieľom zaznamenať dopady (rozvoja) amerického vesmírneho programu na americkú spoločnosť

Sociálne indikátory

- Schneider (1976) - „duálny“ pôvod sociálnych indikátorov
- stimulujúci faktor ich rozvoja - na jednej strane rastúca potreba merania dopadu vládnych programov a efektov verejnej politiky na verejnosť, na druhej strane sa vo vede objavila potreba rozvoja a využitia vhodných opisných údajov, merajúcich všeobecný stav spoločnosti.
- ťažisko praktického využitia SI sa v ďalšom vývoji prenieslo na plnenie práve takýchto úloh

Sociálne indikátory

- veľký rozmach používania sociálnych indikátorov v 60. a 70. rokoch 20. storočia označujú viacerí autori ako tzv. hnutie sociálnych indikátorov (social indicators movement)

Klasifikácia indikátorov kvality života

- v náväznosti na širokú akceptáciu myšlienky existencie dvoch základných dimenzií KŽ sa odvíja i základné rozdelenie jej indikátorov na subjektívne a objektívne

Klasifikácia indikátorov kvality života

- Maclaren (1996) - dva základné typy indikátorov „spoločenského blaha“ (societal well being):
- objektívne indikátory merajú konkrétne aspekty (životného) prostredia, ekonomiky a sociálnej oblasti - zväčša vychádzajú z tzv. sekundárnych zdrojov dát (oficiálne štatistiky z cenzov a pod.)
- subjektívne indikátory majú charakter kritického resp. hodnotiaceho postoja jednotlivca k vyššie uvedeným aspektom jeho života - údaje získané prostredníctvom (dotazníkových) prieskumov alebo interview.

Klasifikácia indikátorov kvality života

- van Kamp et al. (2003, p. 14), „subjektívne indikátory nám umožňujú získať pohľad na pocit blaha a spokojnosti človeka a na to, čo ľudia považujú za dôležité. Objektívne indikátory sú potrebné (najmä) pre tie aspekty prostredia, ktoré sa ťažko ohodnocujú, tvoria východiskový bod pre environmentálnu politiku a umožňujú potvrdenie resp. kontrolu subjektívnych ukazovateľov.“
- Rossi a Gilmartin (1980) - počet vlámaní alebo prepadnutí (na určitom území) predstavuje objektívny typ indikátora, subjektívny typ môže byť vyjadrený prostredníctvom postojov alebo reakcií obyvateľov voči kriminalite

Silné a slabé stránky

- silné stránky objektívnych indikátorov – sú (relatívne) ľahko definovateľné, kvantifikovateľné, porovnateľné. Vyznačujú sa širokou zhodou v interpretácii ich hodnoty (napr. vysoká detská úmrtnosť je univerzálne negatívnym javom). Ich presné definovanie taktiež umožňuje ich meranie s veľkou presnosťou. Zároveň sú nezávislými od ľudskej percepcie či názorov, vplývajúcich na ich hodnotu a pokrývajú viacero oblastí života, poukazujú na viaceré aspekty spoločnosti, a vďaka tomu, že bývajú spravidla vyhodnocované v pravidelných časových intervaloch (napr. v rámci cenzov) umožňujú sledovanie trendov v čase.

Silné a slabé stránky

- **slabé stránky objektívnych indikátorov - sú ľahko „napadnuteľné“ (napr. neúplnosť a teda aj nereálnosť štatistiky znásilnení) a s tým súvisiace „kolísanie“ stupňa tejto nereálnosti v rôznych krajinách (tzv. „underreporting“), čo sťažuje možnosť vzájomného porovnávania. Z ďalších slabých stránok je možné spomenúť napr. subjektivitu pri rozhodovaní, výbere premenných, spôsobe merania a pod. Taktiež sa v súvislosti s používaním sociálnych indikátorov objavuje otázka spoločenskej myšlienky „dobra“ t.j. kde je „príliš veľa“ a kde „príliš málo“, aké je optimum, resp. kto má právo rozhodnúť, čo je dobré a čo zlé.**

Silné a slabé stránky

- **objektívne ukazovatele teda v tomto zmysle nie je možné považovať za stopercentne objektívne, ale skôr naopak: sú plné subjektívnych rozhodnutí, pochádzajúcich od tých, ktorí zisťujú, vyhodnocujú dáta, až po výskumníkov, ktorí sa subjektívne rozhodujú, ktoré z týchto ukazovateľov zaradia do výskumu.**
- **myšlienku, podľa ktorej sme schopní získať stopercentne objektívne ukazovatele označujú Diener a Suh (1997) za ilúziu**
- **za najvýznamnejšiu silnú stránku subjektívnych indikátorov môžeme označiť schopnosť opisu pocitov a dojmov významných pre jednotlivca**

Objektívne a subjektívne indikátory KŽ

- otázka týkajúce sa vzájomného vzťahu a väzieb medzi objektívnymi a subjektívnymi indikátormi kvality života
- Diener a Suh (1997) považujú subjektívne indikátory len za doplňujúce. Ich schopnosť opisu pocitov a dojmov človeka má predovšetkým prispieť k lepšej interpretácii objektívnych indikátorov
- Pacione (2003) sa nazdáva, že čo sa týka spoľahlivosti alebo správnosti, neexistuje nezvratný dôkaz nadradenosti jedného typu indikátorov nad druhým.

Objektívne a subjektívne indikátory KŽ

- Rogerson et al. (1989) označujú subjektívne (percepčné) indikátory za základný komponent identifikácie reality, tak ako ju vnímajú (určité skupiny) v rámci populácie a výberu objektívnych indikátorov pre meranie tejto reality. V tomto ponímaní majú teda subjektívne indikátory viacmenej primárne postavenie.

Objektívne a subjektívne indikátory KŽ

- zhodne s tým Marans a Couper (2000) prezentujú názor, že objektívne podmienky nevyjadrujú skutočnú kvalitu, nakoľko je táto primárne determinovaná tým, ako ľudia vnímajú okolité prostredie
- podobne Cummins (2000) sa nazdáva, že vzhľadom na to, že ľudia nedokážu merať realitu za hranicami svojich možností, vnímať a poznávať svet okolo seba i tzv. objektívne indikátory sú len produktom našej percepcie a sú teda vlastne subjektívne

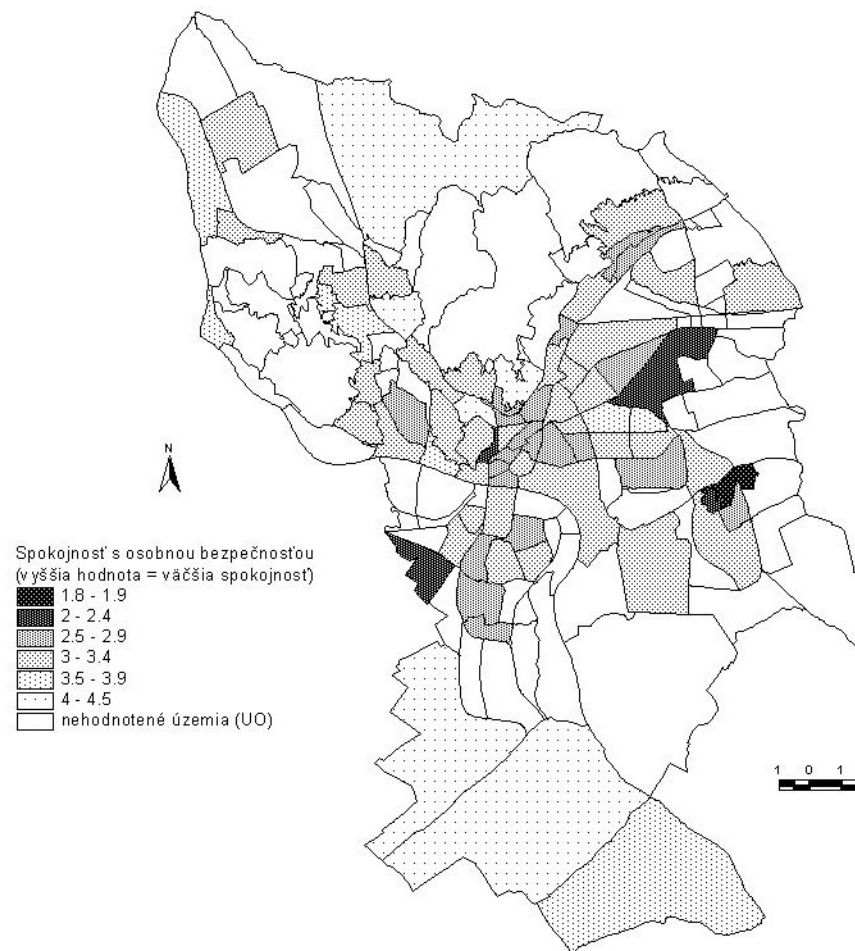
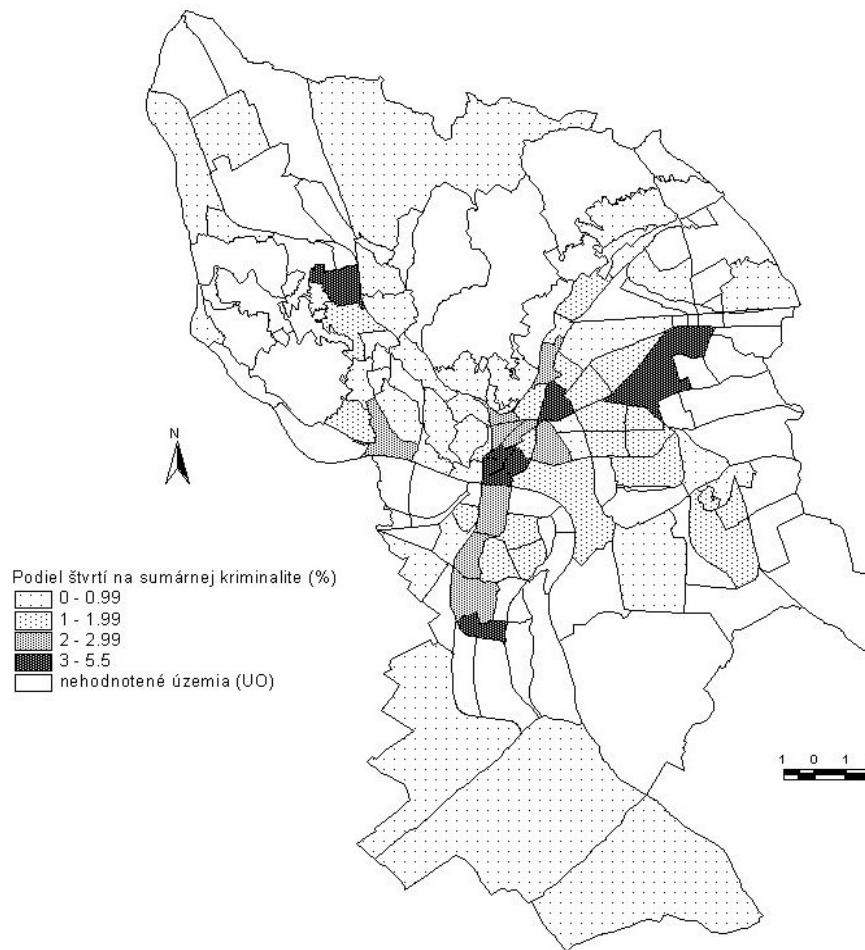

Objektívne a subjektívne indikátory KŽ

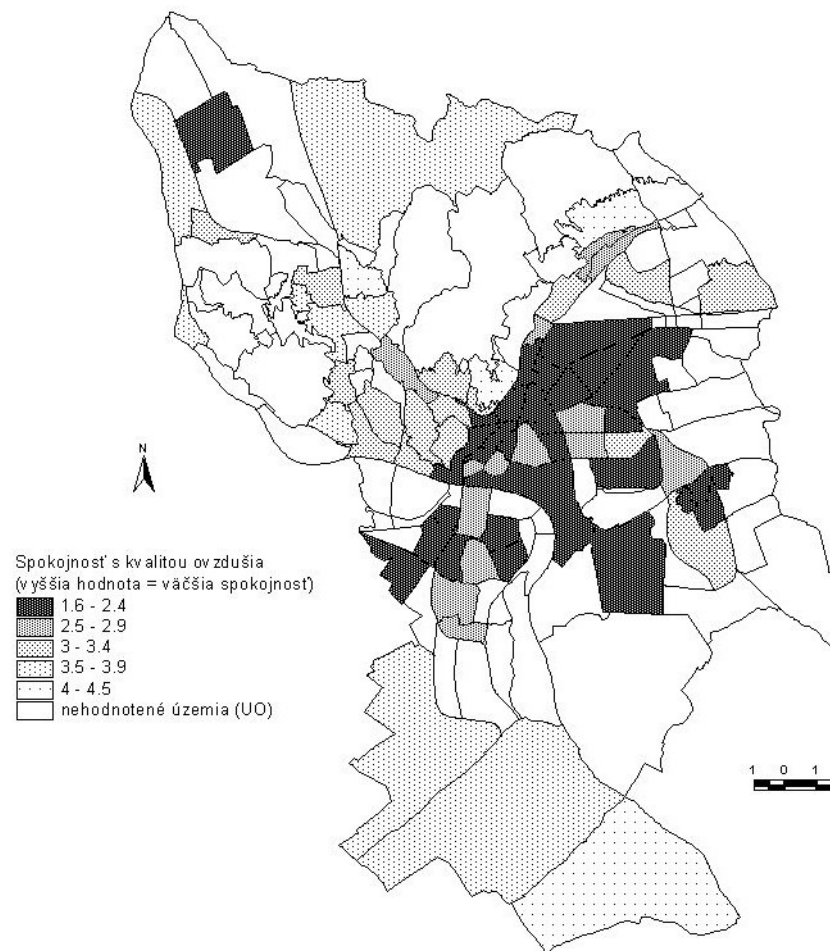
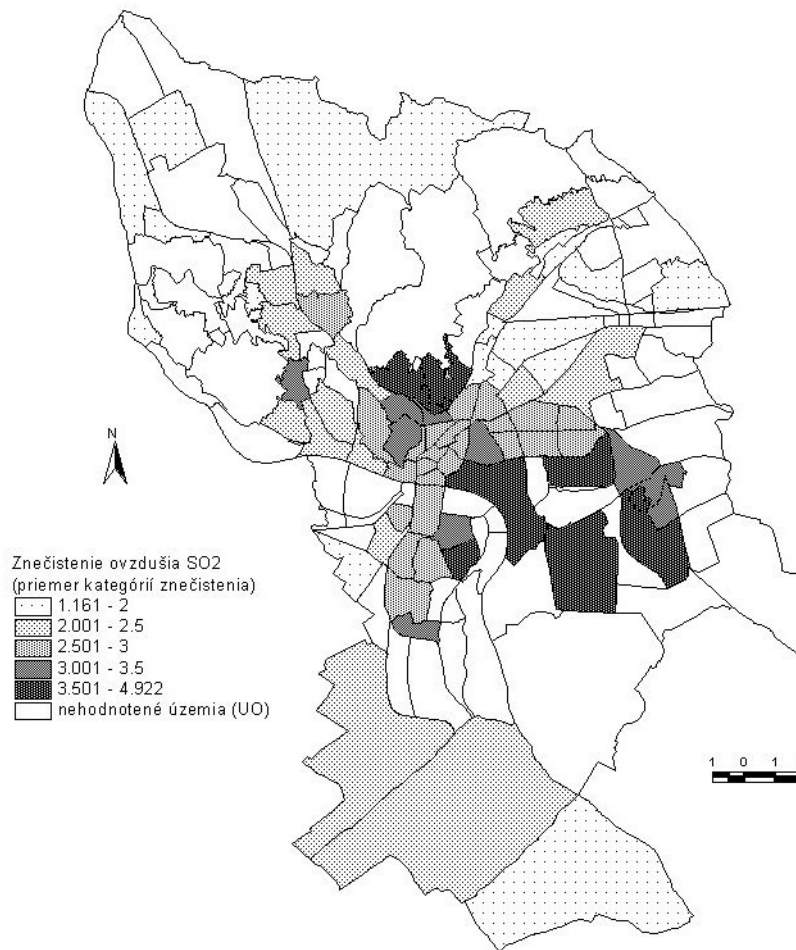
- **častý nesúlad medzi výsledkami merania pri ich oddelenom použití**
- **Pacione (2003) - dôvody:**
  - **individuálnosť osobného zážitku, skúsenosti,**
  - **rozličnú úroveň očakávaní (ašpirácii) jednotlivcov - i človek s objektívne zlými podmienkami môže prejavovať subjektívnu spokojnosť so životom a naopak,**
  - **prispôsobenie sa - jednotlivcova spokojnosť s určitými životnými podmienkami sa môže meniť úmerne jeho schopnosti prispôbiť sa danej situácii,**

Objektívne a subjektívne indikátory KŽ

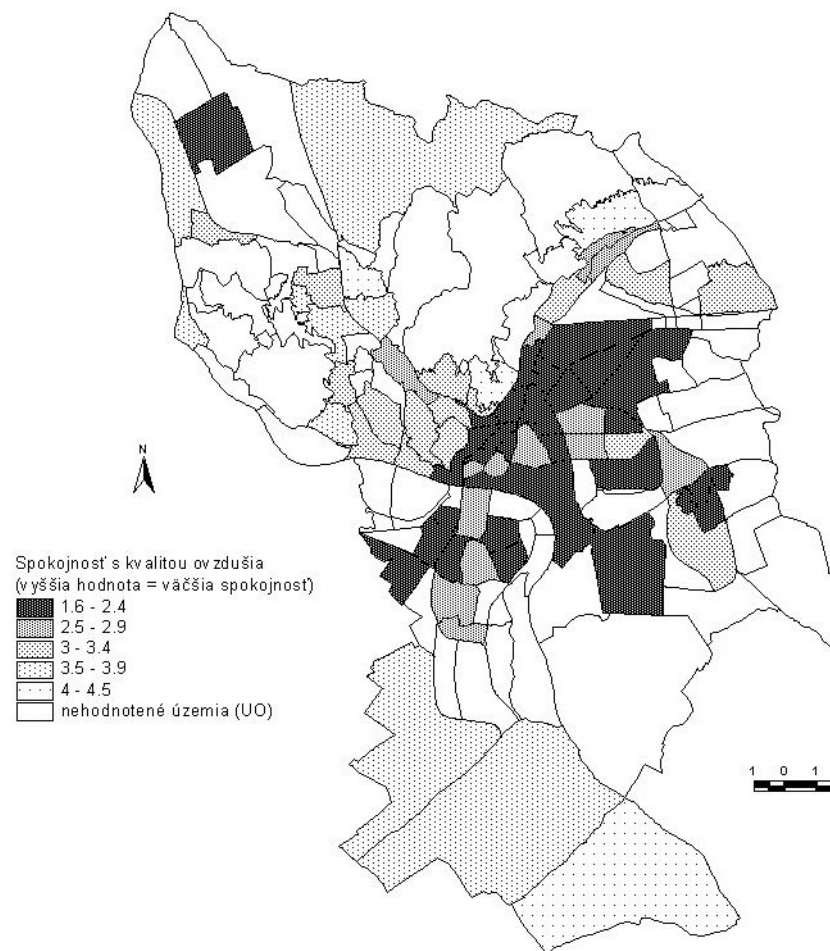
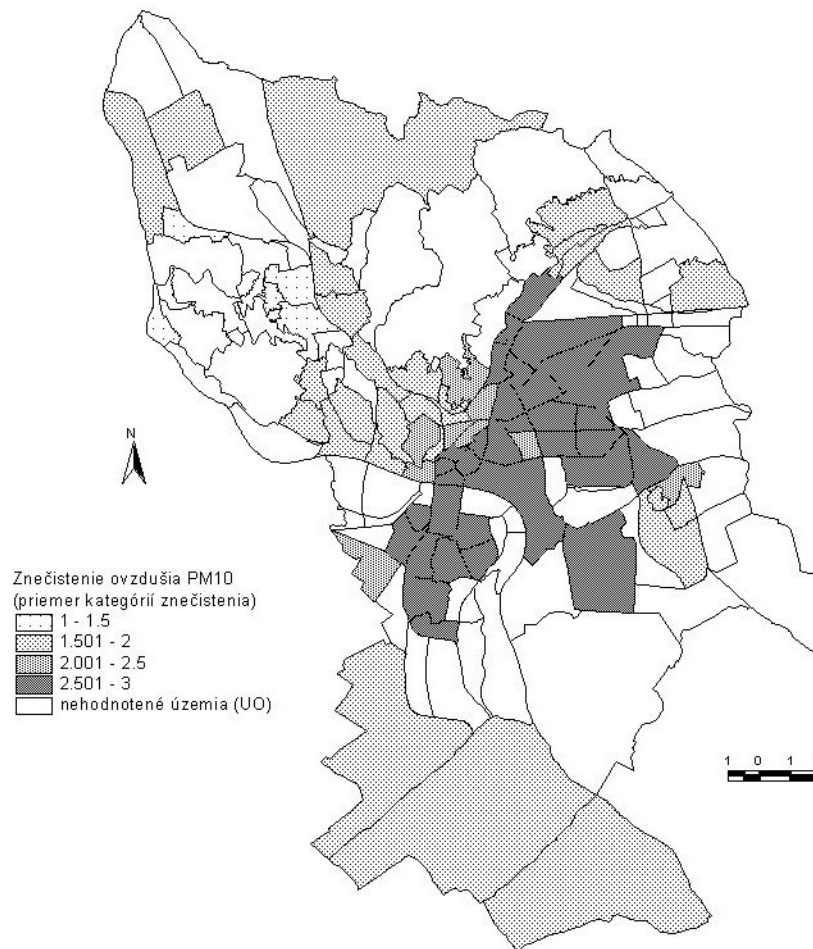
- kultúrne zázemie - v rámci určitého etnika alebo sociálnej skupiny sa môžu sformovať určité normy pre porovnávanie a hodnotenie vlastných (objektívnych) podmienok,
- faktor nesúladu mierky - objektívne indikátory bývajú zväčša určené pre presne definované územné jednotky (resp. administratívne jednotky). Nie je však možné očakávať, že územie, ku ktorému sa vzťahuje individuálna percepcia jednotlivcov (ako zdroj subjektívnych ukazovateľov) sa s nimi bude presne prekrývať

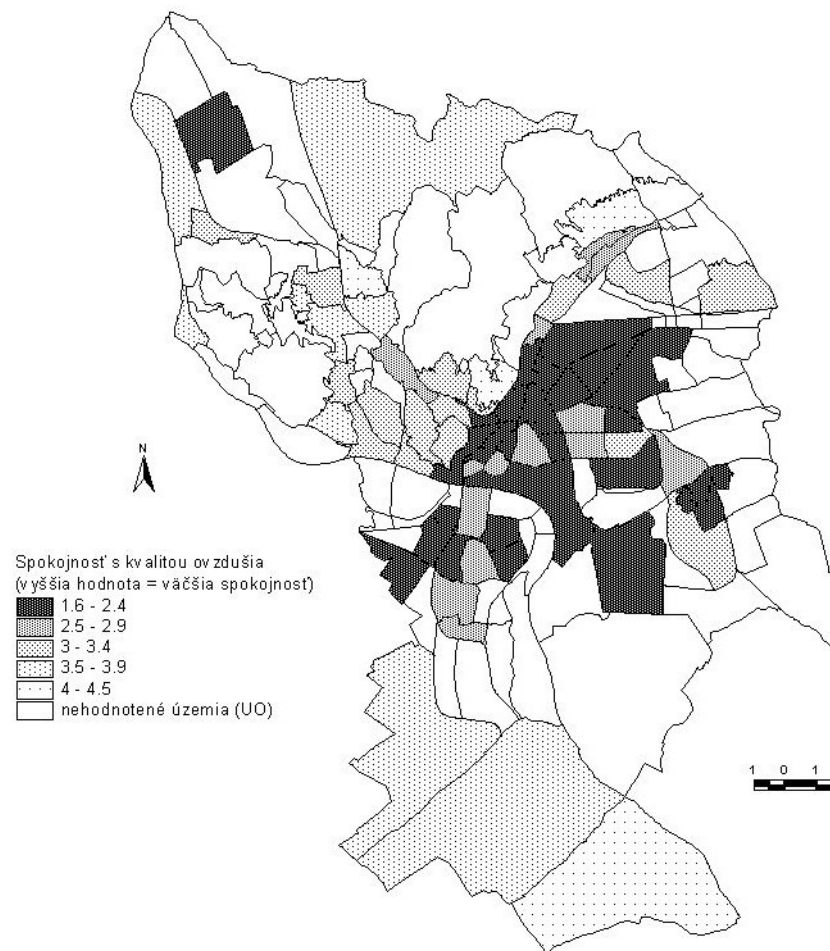
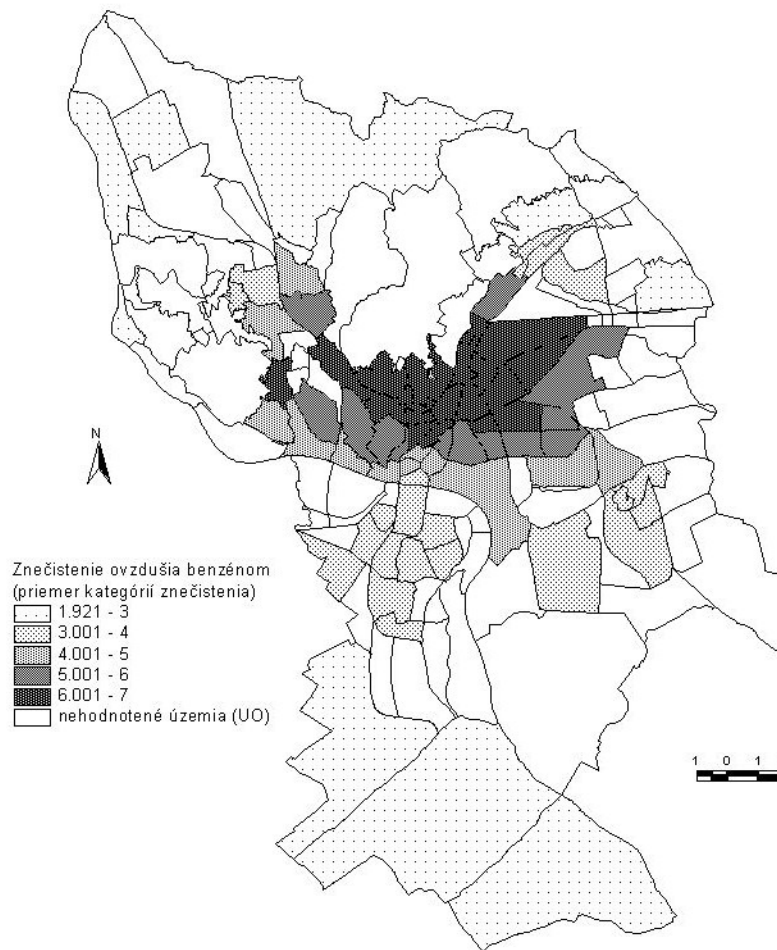
Zdroj: Andráško 2007

Zdroj: Andráško 2007

Zdroj: Andráško 2007

Zdroj: Andráško 2007

Vďaka za pozornosť!